

lığına getirilen İbnü'l-Kerekî üç yıl sonra azledildi. Sultan Kansu Gavri döneminde kendisine yeniden bu görev teklif edildiği ise de kabul etmedi. İbnü'l-Kerekî, 5 Şaban 922 (3 Eylül 1516) tarihinde evinin önündeki havuzdan abdest alırken havuza düştü ve boğularak öldü; Sultan Kayırbay'ın kabrinin yakınındaki Atabeg Türbesi'ne defnedildi.

Eserleri. İbnü'l-Kerekî'nin kaynaklarda sadece üç eserinin adı geçmektedir. Kısaca *el-Feyz* veya *Fetâvâ* olarak da anılan *Feyzü'l-mevla'l-kerîm 'alâ 'abdihî İbrâhîm*, Hanefî fıkhına dair klasik sistematığe uyularak kaleme alınmış bir fetva kitabıdır. İstanbul kütüphanelerinde çeşitli yazma nüshaları mevcut olup (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 956, Yenicami, nr. 649, 650, 651, Fâtihi, nr. 2396, Esad Efendi, nr. 1113, Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 407, 652, Damad İbrâhîm Paşa, nr. 712, Hamidiye, nr. 604, Hafîd Efendi, nr. 104, Turhan Vâlide Sultan, nr. 169, Ayasofya, nr. 1574, Beşir Ağa, nr. 323; TSMK, III. Ahmed, nr. 1147) Yale Üniversitesi Kütüphanesi'nde *Mecmû'u'l-mesâ'il* adıyla kayıtlı (nr. A-150) eser de bu kitap olmalıdır. Kaynaklarda onun İbn Hişâm en-Nahvî'nin *Evâhu'l-mesâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik (et-Tavzih)* adlı eserine bir hâşiye yazdığı belirtilmekte, Bibliothèque Nationale'de tarihe dair bir çalışmasının bulunduğu haber verilmektedir (De Slane, s. 345). İbnü'l-Kerekî, Celâleddin es-Süyûtî ile çeşitli konularda tartışmış, Süyûtî ona reddiye olarak *el-Cevâbü'z-zekâ 'an kumâmeti İbni'l-Kerekî, es-Sârimü'l-Hindeki fî unuğu İbni'l-Kerekî ve Tarazü'l-amâme fî't-tefrika beyne'l-makâme ve'l-kumâme* adlı risâleleri kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Davû'l-lâmi'*, I, 59-64; IV, 124; Temîmî, *et-Tabakâtü's-seniyye*, I, 204-205; Abdülkâdir el-Ayderûsî, *en-Nurü's-sâfir*, s. 101-103; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, I, 112; *Keşfü'z-zunûn*, I, 155; II, 1304-1305; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 102-104; De Slane, *Catalogue des manuscrits arabes de la Bibliothèque Nationale*, Paris 1883-95, s. 345; Brockelmann, *GAL*, II, 101; *Suppl.*, II, 95; L. Nemoy, *Arabic Manuscripts in the Yale University Library*, Copenhagen 1956, s. 101; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 46; Karatay, *Arapça Yazmalar*, II, 565; Mustafa Muhammed eş-Şek'a, *Celâlüddin es-Süyûtî*, Kahire 1401/1981, s. 98-101; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 46; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 110; Kahlâr Mukîmî, "İbn Kerekî", *DMBİ*, IV, 518.

KEMAL YILDIZ

İBNÜ'İ-KEYYÂL

(ابن الكيال)

Ebü'l-Berekât Zeynüddin
Muhammed (Berekât) b. Ahmed
b. Muhammed el-Hatîb ed-Dımaşkî
(ö. 929/1523)

Muhaddis, vâiz ve hatip.

863'te (1459) doğdu. Ticaretle uğraştığından İbnü'l-Keyyâl (Keyyâl) lakabı ile şöhret buldu. Kendisine "ez-Zehabiyyü's-sagîr" dendiği de belirtilmektedir. Ticarette işleri kötü gidince ilme yöneldi. Kendisinden uzun yıllar istifade ettiği hocası, Hanbelî iken Şâfiî mezhebine geçen Burhâneddin İbrâhîm b. Muhammed en-Nâcî'dir. Buhârî'nin *el-Câmi'u's-sâhih*'i ile kendi eserlerini ondan okudu. Hocasının vefatından sonra yerini aldı; Şam Emeviyye Camii'nde uzun yıllar hadis okuttu ve vaaz etti. Mescid-i Aksâ, Câmîu'l-Cevze ve Sâbüniyye'de de vâizlik ve hatiplik görevinde bulundu. Hitabet alanındaki başarısı sebebiyle "Hatîb" lakabıyla anıldı. Oğullarından fakih Şemseddin İbnü'l-Keyyâl Şam'da Şâfiî kadılığı yapmıştır.

İbnü'l-Keyyâl, İskâf diye bilinen Şeyh Ömer el-Ukaybî'ye bağlı müridlerin sokaklarda cehri zikir yapmalarını doğru bulmadığını söylediğinden şeyhi seven bazı kimseler ona düşman oldular. Sabah namazı için Emeviyye Camii'ne giderken iki mürid yolunu keserek kendisini dövdü. Vücudu ağır şekilde hırpalanan İbnü'l-Keyyâl 8 Rebiülevvel 929'da (25 Ocak 1523) vefat etti ve Bâbüssağîr Kabristanı'na defnedildi. İbn Tolun, İbnü'l-Keyyâl'in *el-Cevâhirü'z-zevâhî* ve *el-Encümü'z-zevâhir* adlı eserlerini gördükten sonra onun Arapça bilgisinin az olduğu kanaatine vardığını ifade etmiştir (Gazzî, I, 165). *el-Kevâkibü'n-neyyirât*'ta diğer müelliflerden iktibas ettiği kişilerin kendi ifadesi gibi sunduğu şeklindeki tesbit de (İbnü'l-Keyyâl, neşredenin girişi, s. 39) İbn Tolun'u teyit etmektedir.

Eserleri. İbnü'l-Keyyâl'in günümüze ulaştığı bilinen tek eseri *el-Kevâkibü'n-neyyirât fî ma'rifeti men ihtelağa mine'r-ruvâti's-sikât* adını taşımaktadır. Eserde, başta *Kütüb-i Sitte* râvileri olmak üzere ömürlerinin sonuna doğru hâfizaları zayıfladığı için bildiklerini karıştırdıkları veya unuttukları ileri sürülen yetmiş kadar sika râvinin biyografileri alfabetik olarak ele alınmıştır. Bağdat'ta el-Mektebetü'l-Kâdiriyye'de bulunan (nr. 1238 [1722]) müellif hattı olması muhte-

mel tek nüshasını esas alarak eser üzerinde yüksek lisans tezi hazırlayan (1397/1977, Câmîatü Ümmi'l-kurâ külliyyetü'ş-şerîa ed-dirâsâtü'l-ulyâ eş-şer'iyye [Mekke]) ve daha sonra eseri yayımlayan (Mekke - Dımaşk - Beyrut 1401/1981) Abdülkayyûm Abdürabbinnebî, bu biyografiler arasına alınması gereken başka isimler de bulunduğunu, müellifin, güvenilir olup olmadığı tartışılan bazı kimseleleri hâfıza kaybına uğramadan önce sika gibi gösterdiğini, konuyla ilgili çok az kaynağa başvurduğunu, naklettiği görüşlerin kime ait olduğunu açıklamadığından bunların kendi görüşü imiş gibi anlaşıldığını belirtmiştir. Eser, bu neşrin metni esas alınmak suretiyle Kemâl Yûsuf el-Hût (Beyrut 1407/1987), Hamdî Abdülmeccid es-Silefî (Kahire 1401; Beyrut 1407) ve Ömer b. Garâme el-Amravî (Beyrut 1415/1995) tarafından da neşredilmiştir.

İbnü'l-Keyyâl'in bunun dışında vaaz ve irşad konusunda *Hayâtü'l-kulûb ve neylü'l-matlûb*, ayrıca *Esne'l-makâsîd fî ma'rifeti hukûki'l-veled 'ale'l-vâlid, el-Cevâhirü'z-zevâhî, el-Encümü'z-zevâhir fî tahrimi'l-kırâ'ati bi-lühûni ehli'l-fısk ve'l-kebâ'ir* adlı eserlerinin bulunduğu, Şehredâr b. Şîrûye ed-Deylemî'nin *Müsnedü'l-Firdevs bi-me'sûri'l-hiştâb*'inin tahrîcini yaptığı kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Keyyâl, *el-Kevâkibü'n-neyyirât* (nşr. Abdülkayyûm Abdürabbinnebî), Dımaşk 1401/1981, neşredenin girişi, s. 23-53; İbn Tolun, *Müfâkehetü'l-hillân fî havâdisi'z-zamân* (nşr. Muhammed Mustafa), Kahire 1962, II, 63; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, I, 165-167; Şerefeddin Mûsâ b. Yûsuf el-Ensârî, *Nüzhetu'l-hâtır ve behcetü'n-nâzir*, Dımaşk 1991, I, 150; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 164; *Hedîyyetü'l-ârifin*, I, 231; *İzâhu'l-meknûn*, I, 131; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, III, 41; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 49; Cezzâr, *Medâhilü'l-mü'ellifin*, III, 1398-1400; İbrâhim ed-Devîrî, "Mahtûâtü'l-Mektebeti'l-Kâdiriyye", *MMİr.*, VI (1375), s. 225.

İBRAHİM HATİBOĞLU

İBNÜ'İ-KİFTÎ

(ابن الكفتي)

Ebü'l-Hasen Cemâlüddin Alî
b. Yûsuf b. İbrâhîm b. Abdilvâhid
eş-Şeybânî el-Kiftî
(ö. 646/1248)

Kültür tarihçisi ve devlet adamı.

568'de (1173) Yukarı Mısır bölgesindeki Kift şehrinde kültürlü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası Kâdi'l-Eşref Yûsuf kâtip ve münşî idi. Küçük yaş-